

van reizigers voor reizigers

DUISSLAND NOORD
HAMBURG – DRESDEN– HANNOVER

Lannoo

De wereld houdt niet op met draaien. Een wereldreiziger is de eerste om dat te beamen. Hoewel men geen inspanningen gespaard heeft om al de gegevens in deze gids uitgebreid te testen en te actualiseren, is het niet uitgesloten dat je ter plaatse vaststelt dat bepaalde gegevens in deze gids toch al opnieuw gewijzigd zijn. Veel adressen en suggesties in de Trotters zijn bovendien wat 'fragiel', juist omdat ze zo sympathiek en verrassend zijn. We zouden het daarom bijzonder op prijs stellen als je ons op de hoogte brengt van eventuele wijzigingen, zodat we de eerstvolgende herdruk op een correcte manier kunnen aanpassen. Dank bij voorbaat. Ons adres:

TROTTER

Uitgeverij Lannoo
Kasteelstraat 97
B-8700 Tielt

Uitgeverij Terra Lannoo
Postbus 97
NL-3990 DB Houten

E-MAIL: TROTTER@LANNOO.BE

WWW.TROTTERCLUB.COM

De prijscategorieën die in de Trottergidsen worden gebruikt, zijn steeds afgestemd op het land. Als je in een goedkoop hotelletje ongeveer € 25 betaalt, behoort een hotel waar je € 75 neertelt uiteraard tot de dure prijsklasse. De uitgever kan niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele fouten of de gevolgen ervan.

VERTALING Petra van Caneghem; 2023 Imago Mediabuilders

REISINFORMATIE VLAANDEREN EN NEDERLAND Wegwijzer, Brugge

OMSLAGONTWERP Studio Jan de Boer / Helga Bontinck

ONTWERP BINNENWERK Imago Mediabuilders

OMSLAGFOTO RudyBalasko/iStock

OORSPRONKELIJKE TITEL Le Routard – Allemagne

OORSPRONKELIJKE UITGEVER Hachette, Paris

DIRECTEUR VAN DE REEKS EN AUTEUR Philippe Gloaguen

STICHTERS Philippe Gloaguen en Michel Duval

ADJUNCT-REDACTEUREN Benoît Lucchini en Amanda Keravel

REDACTEUREN Olivier Page, Véronique de Chardon, Isabelle Al Subaihi, Anne-Caroline Dumas, André Poncelet, Marie Burin des Rozières, Thierry Brouard, Géraldine Lemauf-Beauvois, Anne Poinot, Mathilde de Boisgrollier, Alain Pallier en Fiona Debrabander

© Hachette (alle rechten voor vertaling, reproductie en bewerking gereserveerd voor alle landen),
Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2023

© Cartografie Hachette Tourisme

WWW.LANNOO.COM

D/2023/45/343 - 9789401490245 - NUR 512

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

HOE GEBRUIK JE DEZE GIDS?

Op deze pagina's zetten we de toeristische highlights voor je op een rijtje – stuk voor stuk zijn het met recht topervaringen die je niet mag missen!

5

TOPERVARINGEN

✎

1 BEMONDER DE REISERONDREIS VAN BERLIN, DE STAD AAN DE RYK. IN 1945 VOLGDE DE BOMBARDEMENTEN.

Het monumentale gebouw werd vernield en het land is vandaag de dag volledig gereconstrueerd. Het is een unieke combinatie van oude en nieuwe architectuur. Het gebouw is een van de laatste overblijfselen van de Tweede Wereldoorlog. Het is een van de laatste overblijfselen van de Tweede Wereldoorlog.

2 LAAT JE WERELDFAMIE DOOR DE CONSERVATORIE VAN DE STAD. SINCE 1944 DE WERELDFAMIE MET POLLEN

De conservatorie van de stad is een van de laatste overblijfselen van de Tweede Wereldoorlog. Het is een van de laatste overblijfselen van de Tweede Wereldoorlog.

In het hoofdstuk 'Mens, maatschappij, natuur en cultuur' gaan we dieper in op onder andere de geschiedenis, het cultureel erfgoed en de geografie van het land of gebied dat je bezoekt. Een ideale selectie om alvast thuis of tijdens de heenreis door te nemen.

✎

MENS, MAATSCHAPPIJ, NATUUR EN CULTUUR

Binnenland	20
Buitenland	22
Cultuur en feest	23
Drank	24
Economie	24
Geschiedenis	25
Geografie en natuur	26
Kerken	26
Media	27
Milieu	27
Politiek	28
Wondergoed van Unesco	28
Zeden en gewoonten	28

In het hoofdstuk 'Praktisch' vind je alle nuttige informatie over de bestemming. Lees er alles wat je moet weten over bijvoorbeeld verkeer en vervoer, geldzaken, taal en gebruiken.

✎

DUITSLAND NOORD PRAKTISCH

ABC van Duitsland	26
Aankomen in Duitsland	26
Budget	27
Feesten en feestdagen	28
Fiets	28
Gedrukt	28
Internetadressen	28
Klimaat	28
Overnachten	28
Reisdocumenten	28
Reisverzekering	28
Taal en moederspraak	28
Telefoon en telecommunicatie	28
Waar	28
Winkelen	28

De gedeeltes die in twee kolommen zijn gezet, bevatten nuttige informatie, zoals adresgegevens van instanties en webadressen ter voorbereiding op de reis.

ABC VAN DUITSLAND

De letters A-Z van de Duitse alfabet. Het alfabet is van links naar rechts en van boven naar beneden. Het alfabet is van links naar rechts en van boven naar beneden.

AANKOMEN IN DUITSLAND

De reisdocumenten die je nodig hebt om naar Duitsland te reizen. Het is belangrijk om te weten wat je nodig hebt om naar Duitsland te reizen.

BUDGET

De kosten van een reis naar Duitsland. Het is belangrijk om te weten wat de kosten van een reis naar Duitsland zijn.

FEESTEN EN FEESTDAGEN

De feestdagen in Duitsland. Het is belangrijk om te weten welke feestdagen er zijn in Duitsland.

FIETS

De regels voor het fietsen in Duitsland. Het is belangrijk om te weten welke regels er zijn voor het fietsen in Duitsland.

GEDRUKT

De drukke tijden in Duitsland. Het is belangrijk om te weten welke tijden er drukke tijden zijn in Duitsland.

INTERNETADRESSEN

De internetadressen van instanties in Duitsland. Het is belangrijk om te weten welke internetadressen er zijn van instanties in Duitsland.

KLIAMAAT

De klimaatcondities in Duitsland. Het is belangrijk om te weten welke klimaatcondities er zijn in Duitsland.

OVERNACHTEN

De overnachtingsmogelijkheden in Duitsland. Het is belangrijk om te weten welke overnachtingsmogelijkheden er zijn in Duitsland.

REISDOCUMENTEN

De reisdocumenten die je nodig hebt om naar Duitsland te reizen. Het is belangrijk om te weten welke reisdocumenten je nodig hebt om naar Duitsland te reizen.

REISVERZEKERING

De reisverzekering die je nodig hebt om naar Duitsland te reizen. Het is belangrijk om te weten welke reisverzekering je nodig hebt om naar Duitsland te reizen.

TAALEN EN MOEDERSPRAAK

De talen en moederspraak in Duitsland. Het is belangrijk om te weten welke talen en moederspraak er zijn in Duitsland.

TELEFOON EN TELECOMMUNICATIE

De telefoon- en telecommunicatienummers in Duitsland. Het is belangrijk om te weten welke telefoon- en telecommunicatienummers er zijn in Duitsland.

WAAR

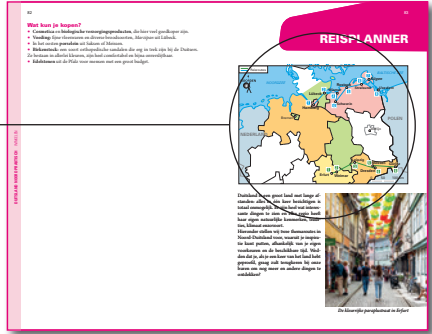
De waarheid in Duitsland. Het is belangrijk om te weten welke waarheid er is in Duitsland.

WINKELN

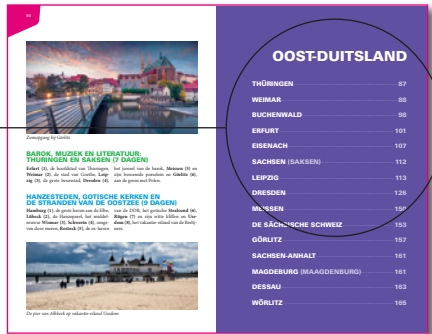
De winkelmogelijkheden in Duitsland. Het is belangrijk om te weten welke winkelmogelijkheden er zijn in Duitsland.

HOE GEBRUIK JE DEZE GIDS?

De Reisplanner stelt uitgewerkte reisprogramma's voor om Duitsland Noord op de beste manier te ontdekken.

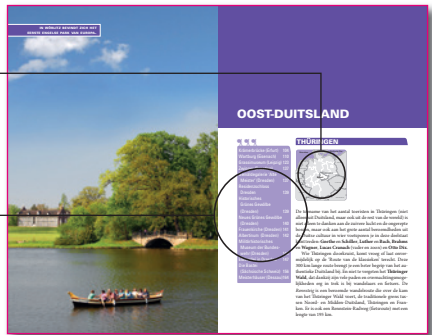

Door deze beknopte inhoudsopgave per deel van de gids te gebruiken hoef je niet telkens terug te bladeren naar de algehele inhoudsopgave voor in het boek.

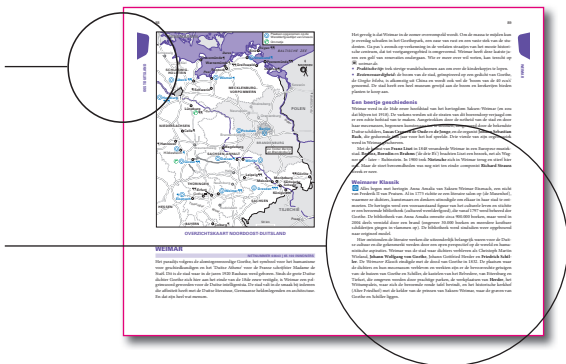
Op het kleine kaartje linksboven zie je in een oogopslag welk deel van het land of de regio het betreffende hoofdstuk beschrijft.

Op de eerste pagina van elk nieuw deel zijn de niet te missen bezienswaardigheden al in kaart gebracht met een pagina-verwijzing voor wie ze direct wil raadplegen.

Aan de rand van de pagina's zorgen een duimgreep en een kopregel ervoor dat je direct ziet welke informatie er op de betreffende pagina wordt geboden.

Voor een herkenbare structuur en meer opzoekgemak is de volgorde van onderwerpen per stad of regio telkens hetzelfde: praktische info - informatie over verblijf: slapen, eten, iets drinken, uitgaan - informatie over de bezienswaardigheden.

WIST JE DIT?

Let op deze kaders voor interessante weetjes.

AANDUIDING TROTTERTIPS

trottertip

interessant

niet te missen

VERKLARING VAN DE SYMBOLEN

algemeen

autoverhuur

bank

busstation

café, bar

camping

consulaat

dansen

duiklocatie

internetcafé

fietsverhuur

haven

honden toegestaan

ijsalon

informatie

kindvriendelijk

koffie- of theehuis

livemuziek, concert

luchthaven

metrostation

ontbijt

patisserie

postkantoor

restaurant

roken verboden

slapen

skistation

snackbar

strand

taxi

theater

treinstation

voorzieningen voor rolstoelgebruikers

wandelen

winkelen

Unesco-werelderfgoed

zwemgelegenheden

telefoonnummer

website

e-mailadres

INHOUD

INLEIDING	10	Roken	74
VEELGESTELDE VRAGEN	12	Taal en woordenschat	75
5 TOPERVARINGEN	14	Telefoon en telecommunicatie	78
MENS, MAATSCHAPPIJ, NATUUR EN CULTUUR	19	Vervoer	79
Beroemde Duitsers	20	Winkelen	81
Bevolking	23	REISPLANNER	83
Cultureel erfgoed	24	OOST-DUITSLAND	
Drank	31		
Economie	34	THÜRINGEN	87
Geschiedenis	35	Weimar	88
Godsdienst en geloof	49	Buchenwald	98
Keuken	50	Erfurt	101
Media	52	Eisenach	107
Milieu	53	SACHSEN (SAKSEN)	112
Politiek	54	Leipzig	113
Werelderfgoed van Unesco	55	Dresden	126
Zeden en gewoonten	56	Meissen	150
REIZEN NAAR DUITSLAND NOORD	58	De Sächsische Schweiz	153
DUITSLAND NOORD PRAKTISCH	63	Görlitz	157
ABC van Duitsland	64	SACHSEN-ANHALT	161
Alvorens te vertrekken	64	Magdeburg (Maagdenburg)	161
Budget	67	Dessau	163
Feesten en feestdagen	69	Wörlitz	165
Fooi	70		
Geldzaken	70		
Internetadressen	71		
Klimaat	71		
Overnachten	71		
Noodnummers	74		
Reisliteratuur	74		

NOORD-DUITSLAND

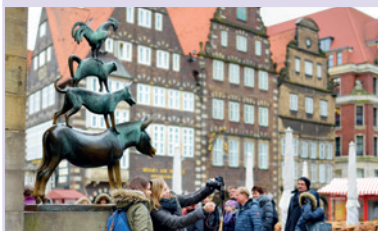
OOSTZEKUST – MECKLENBURG – VORPOMMERN 169

Schwerin	170
Wismar	174
Van Wismar naar Rostock	178
Rostock	179
Warnemünde	183
Van Rostock naar Stralsund	186
Stralsund	186

HAMBURG EN SCHLESWIG-HOLSTEIN 195

Hamburg	195
Lüneburg	222
Lübeck	223

NOORDWEST- DUITSLAND

NIEDERSACHSEN (NEDERSAKSEN) 235

Hannover	236
Bremen	249

REGISTER 264

KAARTEN EN PLATTEGRONDEN

Afstanden tussen de steden	80	Lübeck	225
Bremen	250-251	Noordoost-Duitsland, overzichtskaart	88
Dresden	129	Reisplanner	83
Duitsland Noord, overzichtskaart	60-61	Rostock	181
Hamburg, detailkaart	204-205	Schwerin	171
Hamburg, plattegrond	200-201	Stralsund	187
Leipzig	114-115	Topervaringen	15

INLEIDING

Duitsland is een van de dichtstbevolkte land van de Europese Unie. Het land is eveneens rijk aan sterke tradities, aan charmante dorpjes te midden van lieflijke landschappen, en aan typisch middeleeuwse stadjes, die in vele gevallen na de oorlog identiek werden nagebouwd. Van de Frankische folklore tot de wouden van Baden-Württemberg, van de stranden aan de Oostzee tot de kastelen van Lodewijk II van Beieren, van de kleine weggetjes in het Rijnland tot de oevers van de Donau, er bestaat een sereen en waarachtig Duitsland, ver van de grote steden met hun ongebreidelde uitbreiding sinds de 20ste eeuw.

**IK SPREEK SPAANS
TEGEN GOD, ITALIAANS
TEGEN VROUWEN,
FRANS TEGEN MANNEN
EN DUIJS TEGEN
MIJN PAARD**

Keizer Karel V

Duitsland heeft bovendien musea die tot de mooiste van de wereld behoren, en het land kan prat gaan op gotische kathedralen, barokke kerken, traditionele woningen met vakwerk en 'kolossale' bier- en wijnfeesten, die jaarlijks terugkeren.

Tot zover de tradities, maar als we het nu over de moderne tijd hebben: wat zou Duitsland zijn zonder haar creativiteit in combinatie met haar legendarische commerciële aanleg? Je zult worden verrast door een innovatieve architectuur, avant-gardistische, creatieve kunst, en 'made in Germany'-design, die het dagelijkse leven aan de overkant van de Rijn een stuk spannender maken dan we denken. Elke dag weer ontstaan nieuwe trends en worden nieuwe ideeën ontwikkeld, vaak door de jongeren, die blijken van veel originaliteit en een grote vrijheid van denken.

Op politiek vlak werd na de Val van de Muur (met hoofdletters, zoals elk waarachtig groot

historisch evenement) een voormalig Oost-Duitsland ontdekt dat jarenlang een totaal andere koers had gevaren en een verleden had waarover weinig bekend was. Sindsdien is er heel veel water onder de bruggen van de Elbe gestroomd, en na een kolossale inspanning om de Oost-Duitse Bundesländer te integreren, kan Duitsland met recht weer trots zijn op zijn groei en welvaart. Na vier opeenvolgende mandaten heeft kanselier Angela Merkel haar functie afgestaan aan de sociaaldemocraat Olaf Scholz. Een nieuwe bladzijde in de moderne geschiedenis van Duitsland is omgeslagen.

Uitzicht over Dresden

VEELGESTELDE VRAGEN

WELKE REISDOCUMENTEN HEB JE NODIG?

Voor inwoners van de Europese Unie volstaat een identiteitskaart of een geldig paspoort (ook voor kinderen).

WELK SEIZOEN KIEZEN?

Duitsland geniet voor het grootste deel van een landklimaat met grote verschillen tussen zomer en winter. De sneeuw blijft er behoorlijk lang liggen, maar in de zomermaanden kan het heel warm en droog zijn. De lente en de herfst zijn soms regenachtig. De steden kun je het hele jaar door bezoeken. Het Bodensee baadt in een aangename Middellandse Zeeklimaat. Als aan de Oostzee de zon van de partij is, zal een badpak zeker van pas komen.

Christopher street day in Hamburg

WELK BUDGET VOORZIEN?

Ondanks een inflatie van 10% in 2022 zijn de kosten van levensonderhoud in Duitsland vergelijkbaar met die bij ons. Wie met een klein budget reist, kan terecht op campings, in jeugdherbergen en hostels, of in een van de honderden goedkope adresjes zoals de *Imbisse* (snackbars). Eten in restaurants is vaak goedkoper dan bij ons, en gezien de omvang van de porties heb je aan één gerecht genoeg. Profiteer van het uitgebreide ontbijtbuffet dat de hotels aanbieden. Maar voorzie wel een stevig budget voor musea en parkeren in de steden.

HOE KUN JE JE HET BESTE VERPLAATSEN IN DUITSLAND?

Duitsland is erg groot en het is daarom ook het slimst om je per keer op een regio te concentreren. Wie met de trein reist, kan genieten van de aanbiedingen van de Deutsche Bahn, zoals de *German Rail Pass* op de hogesnelheidstreinen (ICE), die vergelijkbaar zijn met de Thalys. De overheid doet een genereus aanbod als reactie op het tekort aan Russische brandstof en je mag onbeperkt met de regionale treinen reizen en het openbaar vervoer gebruiken in alle Duitse steden voor slechts € 9 per maand. Het is nog niet beslist of de proefperiode van drie maanden verlengd zal worden. Meer informatie op [W](https://www.bahn.com) *bahn.com*.

De autosnelwegen zijn gratis. Toegang met de auto tot grote steden is beperkt door strenge milieunormen. Zie 'Aankomst en vertrek. Met de auto'.

De bussen vormen een efficiënte aanvulling op de trein. Het openbaar vervoersnet in de steden is dicht, betrouwbaar en heel praktisch. Tot slot is de fiets zeer populair in dit land dat op ecologisch vlak steeds bewuster wordt. Er is een heus fietsnetwerk aangelegd.

ZIJN ER VEILIGHEIDSPROBLEMEN?

Nauwelijks. De elementaire en universele voorzorgsmaatregelen volstaan om het land door te reizen.

KUN JE MET KINDEREN NAAR DUITSLAND GAAN?

Kinderen zijn (vaak gratis) welkom in heel wat musea waar speelse activiteiten worden georganiseerd. Er zijn veel pretparken. Vaak te combineren met een fietstocht in de buurt. De beste plekken/adressen om te bezoeken met kinderen herken je aan het symbool .

HOE BETAAL JE TER PLAATSE?

Duitsland maakt deel uit van de eurozone, je kunt dus je betaalkaart gebruiken om geld op te nemen of te betalen zonder dat de bank kosten in rekening brengt. Opgelet: hoewel dit aan het veranderen is, zijn er nog heel wat winkels die voor bedragen onder de twintig euro contante betaling vragen.

IS DE TAAL EEN BELEMMERING?

In de grote steden spreekt bijna iedereen Engels, maar het kan zeker geen kwaad om zich toch enkele gangbare woordjes Duits in te prenten.

WAAROM ZIJN MENSEN ZO TERUGHOUDEND OM DUITSLAND TE BEZOEKEN?

Daar heeft de geschiedenis ongetwijfeld wat mee te maken. Het gevolg is dat er vandaag de dag nog steeds heel wat vooroordelen zijn. Gelukkig verandert ook hier heel wat en trekken jongeren steeds vaker naar Duitsland om zich vertrouwd te maken met de taal van Goethe en om samen met onze partner aan de toekomst van Europa te bouwen.

Stralsund

WORDT ER ALLEEN MAAR BIER GEDRONKEN?

Het is waar dat de gemiddelde Duitser gemakkelijk 150 liter bier per jaar naar binnen giet, maar de wijnen die het land produceert, worden steeds interessanter. De Duitse mousserende wijn, *Sekt*, haalt het echter niet bij echte champagne.

IS ER IN DUITSLAND WEL CULTUUR?

Maak je geen zorgen, er is meer dan genoeg cultuur: massa's kastelen, prachtige en niet al te dure musea, fantastische tentoonstellingen, klassieke concerten, rockfestivals, alternatieve festivals en nog veel meer. En natuurlijk de sporen van een rijk verleden, die nog op elke straathoek aanwezig zijn.

5 TOPERVARINGEN

1 BEWONDER DE WEDEROPBOUW VAN DRESDEN, DE STAD AAN DE ELBE DIE IN 1945 VOLLEDIG WERD VERWOEST DOOR BOMBARDEMENTEN

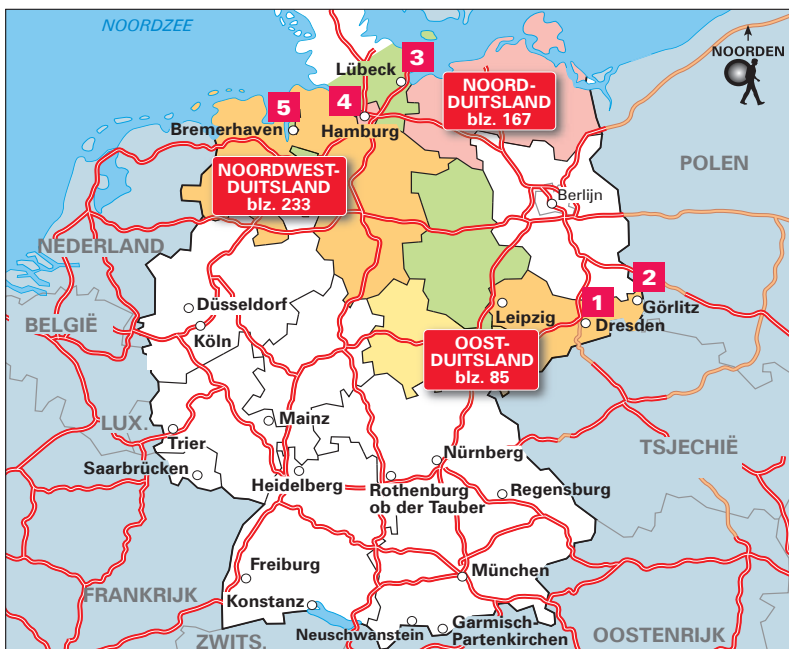
Het mooiste voorbeeld blijft de *Frauenkirche*, een lutherse kerk in barokstijl die volledig werd gereconstrueerd, met haar schitterende koepel. De onvoorstelbare collecties van de prinsen van Saksen (18de eeuw) worden bewaard in het historische 'Groene Gewelf' en in het 'Nieuwe Groene Gewelf' ('Grünes Gewölbe'). Die vormen de kern van deze schat, die uniek is in Europa. De collecties Saksisch porselein in het Zwingerpaleis behoren tot de mooiste ter wereld. *Blz. 137, 141*

2 LAAT JE MEESLEPEN DOOR DE CHARME VAN GÖRLITZ AAN DE OEVERS VAN DE NEISSE, SINDS 1945 DE NATUURLIJKE GRENS MET POLEN

De stad telt bijna 4000 gebouwen die de oorlog ongeschonden doorgekomen zijn. De huizen en paleizen laten een waaier aan stijlen zien: gotiek, renaissance, barok en art nouveau. Een pareltje en een mooie onbekende om te ontdekken! *Blz. 157*

Goed om te weten: film liefhebbers zullen blij zijn te horen dat er in Görlitz heel wat films zijn opgenomen.

3 DOMPEL JE IN LÜBECK ONDER IN DE WERELD VAN HET HANZEVERBOND EN BEWONDER DE 15DE-EEUWSE HOLSTENTOR

Maar wat is nu die fameuze Hanze, dit economische verbond van de Noord-Europese havensteden tijdens de middeleeuwen? Dat kom je te weten in het uitstekende Europese Hanzemuseum. *Blz. 224, 229*

Goed om te weten: om dit boeiende maar goedgevulde museumbezoek af te ronden, kun je jezelf trakteren op een stuk Marzipan, dé lekkernij van Lübeck.

4 ONTDEK DE HAVEN VAN HAMBURG AAN BOORD VAN FERRY 62, VOOR DE PRIJS VAN EEN BUSKAARTJE

Een uitstekende manier om deze stad te 'voelen' en haar identiteit te ontdekken. Hoe verder de ferry vaart, hoe duidelijker het contrast tussen enerzijds de industriële activiteit van de op twee na grootste haven van Europa, en anderzijds het leven op de tegenoverliggende oever, die steeds chiquer en deftiger wordt. *Blz. 221*

Goed om te weten: terugkeren kan met bus 111, die je naar Speicherstadt (Werelderfgoed van Unesco) en de nieuwe wijk HafenCity brengt.

5 HERBELEEF IN HET DEUTSCHES AUSWANDERERHAUS TE BREMERHAVEN HET EPOS VAN DE MIGRANTEN DIE NAAR DE NIEUWE WERELD TROKKEN

Tussen 1830 en 1974 vertrokken meer dan 7 miljoen mensen vanuit Bremerhaven. Dit museum laat je in de voetsporen treden van enkele van deze migranten, en koppelt op die manier de kleine anekdoten aan het grote geschiedenisverhaal. Mede dankzij schitterende reconstructies kun je in het Deutsches Auswandererhaus een fantastische reis door de tijd maken, maar het bezoek stemt ook tot nadenken over het – bijzonder actuele – fenomeen in omgekeerde richting: dat van de immigranten die nu naar Duitsland komen, op de vlucht voor onderdrukking, ellende en oorlog. *Blz. 260*

Goed om te weten: van mei tot september kun je beter 's ochtends vroeg of omstreeks 16.00 u komen, om de grote groepen bezoekers te vermijden.

**TRABANT-BIJEENKOMST
IN SACHSEN-ANHALT,
PURE OSTALGIE**

MENS, MAATSCHAPPIJ, NATUUR EN CULTUUR

Beroemde Duitsers	20
Bevolking	23
Cultureel erfgoed	24
Drank	31
Economie	34
Geschiedenis	35
Godsdienst en geloof	49
Keuken	50
Media	52
Milieu	53
Politiek	54
Werelderfgoed van Unesco	55
Zeden en gewoonten	56

FOTOVERANTWOORDING

- blz. 8, 86 Pecold / Shutterstock
- blz. 9 l., 168 powell'sPoint / Shutterstock
- blz. 9 r., 257 MNStudio / Shutterstock
- blz. 10-11 Sergii Figurnyi / Shutterstock
- blz. 12 Gerckens-Photo-Hamburg / Shutterstock
- blz. 13 Eric Valenne geostory / Shutterstock
- blz. 14 leoks / Shutterstock
- blz. 15 narvikk / iStock
- blz. 16 Canetti / iStock
- blz. 17 b., 59 trabantos / Shutterstock
- blz. 17 o. Erik Christensen
- blz. 18-19 mauritius images GmbH / Alamy Stock Photo
- blz. 25 tichr / Shutterstock
- blz. 32 SW_Stock / Shutterstock
- blz. 38 photolike / Shutterstock
- blz. 52 Alizada Studios / Shutterstock
- blz. 55 SN-Photography / Shutterstock
- blz. 62-63 Paul Atkinson / Shutterstock
- blz. 68 ecstk22 / Shutterstock
- blz. 83, 234 Anton_Ivanov / Shutterstock
- blz. 84 b. Andrew Mayovskyy / Shutterstock
- blz. 84 o. ricok / Shutterstock
- blz. 99 Adanne / Dreamstime.com
- blz. 103 Kromer's
- blz. 104 Meinzahn / Dreamstime.com
- blz. 111 Takashi Images / Shutterstock
- blz. 120 Moritzbastei
- blz. 126 Bildagentur Zoonar GmbH / Shutterstock
- blz. 134 Lila Soáe
- blz. 135 Michael Schmidt
- blz. 139 V_E / Shutterstock
- blz. 148 marekusz / Shutterstock
- blz. 154-155 Ivan Kurmyshov / Shutterstock
- blz. 164 Claudio Divizia / Shutterstock
- blz. 176-177 LaMiaFotografia / Shutterstock
- blz. 190 yetdark / Flickr
- blz. 198-199 JohanMorin / Shutterstock
- blz. 208 Gastwerk
- blz. 209 Horner Rennbahn
- blz. 212 Am Kai
- blz. 216 Igor Tichonow / Shutterstock
- blz. 220 Rolf G Wackenberg / Shutterstock
- blz. 229 Juergen Wackenhut / Shutterstock
- blz. 243 Solanika / Shutterstock
- blz. 256 Kai Schwabe Photography
- blz. 260 Heide Pinkall / Shutterstock